

*Materiaal voor literatuurlessen tijdens het schoolvak Nederlands
in de bovenbouw van havo en vwo*

Lesbrief 6

WATERJAGER

Chris Polanen

ontwikkeld door Nienke van Doeselaar
vanuit de opleiding Nederlandse Taal en Cultuur
juli 2022

Inleiding

Extreme hitte, langdurige droogte of overstromingen. De gevolgen van klimaatverandering zijn niet meer weg te denken uit het dagelijkse nieuws. Ook veel schrijvers houden zich bezig met het klimaat in hun werk. Er verschijnen steeds meer boeken waarin de klimaatcrisis een belangrijk thema is. Deze boeken worden vaak klimaatfictie genoemd: verhalen die je op een of andere manier aan het denken zetten over klimaatverandering, de rol die mensen hierin spelen en mogelijke gevolgen hiervan. In verhalen kun je vanuit verschillende perspectieven naar de aarde kijken en naar de manier waarop mensen met de natuur omgaan.

In de komende les(sen) besteed je aandacht aan klimaatfictie. Aan de hand van een boek, een toneelstuk of een dichtbundel denk je na over klimaatverandering en ga je hier ook over in gesprek met je medeleerlingen. Je gaat nadenken over de rol die literatuur zou kunnen spelen in de klimaatcrisis. Kunnen verhalen ons als lezers helpen om op andere manieren te kijken naar het klimaat? Hoe gaan mensen om met de aarde en hoe verschillen ze daarin van elkaar? Hoe zou de toekomst eruit kunnen zien als we niks zouden doen om klimaatverandering tegen te gaan? En welke gevolgen heeft dat voor de natuur en voor samenlevingen?

Waterjager

Het verhaal speelt zich af in Paramaribo, Suriname. De stad is overstroomd en staat nu volledig onder water. Een groot deel van de bewoners is gevlucht en degenen die zijn gebleven, houden zich met geweld, drugs en prostitutie staande. De regering heeft de stad allang verlaten en richt zich op de bouw van een nieuwe hoofdstad. JC (afkorting van Jean Christoph) is nu de baas in de stad. Met bedreigingen en geweld probeert hij zijn macht te behouden en nog een beetje orde in de stad te bewaren.

JC's broer Joshua daarentegen is niet in Paramaribo gebleven. Vlak voor de grote overstroming is hij met zijn moeder naar Nederland gevlucht, terwijl JC en zijn vader achterbleven in Suriname. Na twintig jaar keert Joshua terug naar zijn geboorteplaats. In Nederland heeft hij zich nooit echt thuis gevoeld, maar is er voor hem nog een plek in het veranderde Paramaribo? En is er sowieso nog wel een toekomst mogelijk voor deze stad na deze klimaatramp?

Literatuur

Waterjager

Chris Polanen

Lebowski (2017)

Opdracht 1

De verschillende personages in het boek beleven de overstroming van de stad allemaal op hun eigen manier. In onderstaand fragment lees je wat meer over de komst van het water:

Hoeveel zijn opa JC ook leerde over de weg naar succesvol leiderschap, er was altijd tijd om te waarschuwen voor het water. Dat deed zijn opa met luide stem, alsof er een groot publiek luisterde. In De Nationale Assemblée was hij een van de overtuigendste sprekers geweest. 'In mijn jeugd was het jaar verdeeld in de kleine regentijd, de kleine droge tijd, de grote regentijd en grote droge tijd. Maar de regentijden worden steeds langer en de Surinamerivier treedt steeds verder buiten haar oevers. En niemand die er iets aan doet. Die fucking waardeloze regering van ons heeft de stad allang opgegeven.' JC zag het elke dag voor zijn ogen gebeuren. Het brakke water overstroomde de steigers aan de waterkant, kroop onder de kramen van de centrale markt door, spoelde vissenkoppen, kippendarmen, groenteresten en rot fruit de stad in. Het vrat aan de fundamenten van de koloniale panden in het centrum, stroomde onder de krotten van de arme wijken door, vormde bruine meren op de landgoederen van de rijken, doodde planten en bomen. Als lid van De Nationale Assemblée had zijn opa gestreden voor de aanleg van dijken die de stad moesten beschermen tegen het oprukkende water. Met hulp van de Nederlanders werden dijken aangelegd en de afwatering verbeterd. Toch drong het rivierwater steeds dieper de stad in en steeds meer huizen binnen. Ver weg van de kust en de mondingen van de Suriname- en de Marowijnerivier wezen experts de ideale plek aan de voor de bouw van een nieuwe hoofdstad (...). (p. 14)

- a. Welke personages zie je in dit stukje? Geef een korte beschrijving van deze personages en let daarbij op de volgende punten:
 - Hoe oud is dit personage ongeveer, denk je?
 - Wat heeft dit personage wel of niet meegemaakt, vooral als je let op het klimaat en het water?
 - Hoe gaat dit personage om met het overstromen van de stad?
- b. Zou je het water hier ook als personage kunnen zien? Waarom wel of niet? Hierbij kun je denken aan de volgende dingen:
 - 'doet' het water zelf iets? Is het actief of passief?
 - Is het water (of een ander woord daarvoor) onderwerp in een zin en zo ja, welke werkwoorden worden er dan bij gebruikt?
 - Lijkt het water op een zelfstandig handelend wezen (dit noem je ook wel een **actor**)?
- c. Wie of wat zou je in dit fragment als vijand aanwijzen: het water of de regering die de stad uiteindelijk verloren laat gaan? Leg je antwoord uit.
- d. Wanneer de oude hoofdstad overstroomt, wordt uiteindelijk besloten om deze te laten gaan en een nieuwe hoofdstad te bouwen. Kun je hier een argument voor bedenken – waarom zou je helemaal opnieuw beginnen?
- e. Kun je ook een tegenargument bedenken – waarom zou je juist het oude moeten willen behouden?

Opdracht 2

In *Waterjager* zie je hoe een natuurramp, zoals de overstroming van een stad, weer nieuwe problemen in gang zet, of bestaande problemen aan het licht brengt of versterkt.

- a. Wat gebeurt er met de organisatie van de stad na de overstroming? Hoe stelt de regering zich op en wie heeft de macht?
- b. Kun je iets zeggen over de sociale verhoudingen in Paramaribo of Suriname in het boek? Is er bijvoorbeeld sociale gelijkheid of zijn er grote verschillen tussen bevolkingsgroepen (zoals arm en rijk)?
- c. Is dit door de overstroming veranderd? Zo ja, op welke manier?
- d. Wat zou je op basis van dit boek zeggen: haalt een klimaatramp, zoals deze overstroming, het beste of juist het slechtste in mensen naar boven? Leg je antwoord uit.
- e. En hoe zou je bovenstaande vraag beantwoorden als je kijkt naar onze eigen samenleving?

Opdracht 3

In het boek volg je twee broers, Joshua en JC. Ze zijn tijdens hun jeugd van elkaar gescheiden: JC bleef in Suriname, Joshua verhuisde met zijn moeder naar Nederland. Hoewel het verhaal plaatsvindt in het heden – wanneer beide broers volwassen zijn – lees je in flashbacks ook over hun verleden.

- a. Geef een voorbeeld van een flashback (een terugblik op een gebeurtenis uit het verleden) van Joshua.
- b. Wat is de functie van deze flashback? In andere woorden: hoe verklaart deze terugblik op het **verleden** bepaalde keuzes/het gedrag van Joshua in het **heden**?
- c. Kun je ook een gebeurtenis noemen uit het verleden van JC, die hem nog steeds beïnvloedt in het heden? Welke?

Opdracht 4

Waterjager opent met de woorden: ‘De huizen steken boven het bruine water uit als grafstenen. Alleen de kale toppen van de dode manyabomen zijn nog te zien’ (p. 9). In deze zinnen zie je al dat de dood een belangrijk element in het verhaal is. De omgeving wordt hier als doods beschreven. Je zou de dood in dit boek een motief kunnen noemen: een element in het verhaal dat steeds terugkeert.

- a. Geef nog een voorbeeld waarin je dit motief terugziet in het boek. Gebruik een of meerdere citaten om je antwoord te ondersteunen en geef ook aan op welke pagina('s) je dit terugvindt.
- b. Wat is het effect van deze aanwezigheid van de dood op het toekomstbeeld dat de roman geeft? In andere woorden: wat voor toekomst is er nog mogelijk na de overstroming?

De dood is niet alleen afkomstig van geweld van het water of van de achterblijvers die zich door gevechten staande houden, er heersen ook allerlei ziektes en infecties. De stad heeft inmiddels ‘een klimaat waar ziektes beter gedijen dan mensen’ (p. 167). Naast lichamelijke ziektes worstelen de inwoners ook met veel mentale problemen. Zo lees je dat bepaalde medicijnen die je stemming verbeteren en allerlei drugs niet aan te slepen zijn.

- c. Zie je deze mentale problematiek ook terug bij een of meerdere personages? Bij wie en op welke manier?
- d. Denk je dat klimaatverandering ook in onze samenleving invloed heeft op de mentale gezondheid van mensen? Waarom?